

ארץ ישראל אבן העזר סימן ע"ה

דור המלקטים - על פי התורה (פר' וארא), עומק הפשט (גליון ע"ב).

א] מצוה ישוב ארץ ישראל.

- א. י"א שיש ג"כ מצוה בהליכה ד"א בא"י – מג"א (סי' רמ"ח ס"ק ט"ו, "ודוק" ע"ד להתיישב וי"א אפ"ל ע"מ להחזיר כיון דאפ"ל מהלך ד"א בא"י מצוה היא (כ"ה)), תוס' שבת (סי' רמ"ח ס"ק), מ"ב (סי' רמ"ח ס"ק כ"ח, "י"א דה"ד כדי להתיישב בה וי"א דאפילו ע"מ להחזיר דלהלך בה הילוך ד"א נמי הוי מצוה").
1. ביאור הדבר, שאין מצוה ישוב ארץ ישראל אבל יש מעלה. עי' מחה"ש (ס"ק ח') "ויש אומרים כיון דאפילו מהלך כו'. כדאיתא בכתובות דף קי"א ע"א אמר רב ירמיה בר אבא אמר רבי יוחנן, כל המהלך ד' אמות בארץ ישראל מובטח לו שהוא בן עולם הבא". אבל ישוב אר"י הוא רק כדי להתיישב, וכן איתא בשלטי גבורים (שבועות דף ח.).
2. מר"מ – שערים מצוינים בהלכה (סי' ע"ד ס"ק ב'), ציץ אליעזר (ח"ד סי' ה' פרק ב'), אוצר הפוסקים (כרך כ' עמ' י"ח), על פי התורה (פר' וארא פרק ד' הע' ל"ו).

ב. האם צריך כוונה.

1. אינו מעכב – משנת יוסף (ח"ד סי' נ"ז, "שהמצוה היא התוצאה").
2. מר"מ – גר"ז (סי' רמ"ח קונ"א אות ח'), "אבל לטייל יש להסתפק כיון שאינו מתכוין כלל למצות ההליכה בארץ ישראל וצ"ע בכהאי גוונא".
- א) לכאורה מהגר"ז אין ראיה, שהוא מדברים מצד המעלה של הליכה ד' אמות, ואם מתכוון לטייל, אולי אין מצוה. אבל הוא לא מדבר בענין מצוה ישוב אר"י.

ג. **האם חושש** לדעת של ר' חיים (תוס' כתובות דף קי: ד"ה הוא) – "הוא אומר לעלות כו'. אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והיה אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליהדר בהם ולעמוד עליהם".

1. אג"מ (אה"ע ח"א סוף סי' ק"ב, מכתב בשנה תשי"ב, 1952) – "ובדבר שאלתך אם יש מצוה עכשיו לדור בא"י כהרמב"ן או כהר"ח חיים בתוס' כתובות דף קי"א דאינה מצוה בזה"ז. הנה רוב הפוסקים סברי דהוא מצוה. אבל פשוט שאין זה בזה"ז מצוה חיובית שעל הגוף דא"כ היה ממילא נמצא שאסור לדור בחו"ל משום שעובר על עשה כמו מי שילבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית שיש איסור ללבוש כדי שלא יעבור על עשה דציצית, ולא הוזכר איסור אלא על הדר בא"י שאסור לצאת ע"מ לשכון בחו"ל ברמב"ם פ"ה ממלכים ה"ט, וג"כ הא ודאי אינו איסור לאו ואם היה איסור גם לאנשי חו"ל הי"ל לרמב"ם לומר סתם אסור לשכון בחו"ל אא"כ חזק בא"י הרעב משמע דרך ליושבי א"י יש איסור שאסרו חכמים אבל מצד העשה אינה חיובית אלא כשדר שם מקיים מצוה. ובחדושי הארכתי הרבה בדברי ר"ח שבתוס' כתובות. וכיון שאינה מצוה חיובית יש ודאי להתחשב בהחשש של הר"ח בתוס' אם יוכל ליהדר במצות התלויות בארץ".

2. הגרשז"א זצ"ל (מנחת שלמה ח"ג סי' קנ"ח אות כ"ב, מכתב בשנה תשכ"ח, 1968) – "כתב כת"ר 'דלדעת הגר"א [אה"ע סי' ע"ה סקי"ז] עיקר מצות ישוב א"י הוא כדי לקיים המצוות התלויות בה' וכתב נמי 'וכן נראה מדברי התוס' כתובות ק"י ע"ב לפי סברת ר"ח כהן', ולענ"ד אינו כן ואדרבה מדברי ר"ח כהן מוכח שגם בזה"ז שפיר נוהגת מצוה רבה זו של ישוב א"י, אלא שהוא סובר דכיון שאין יכולין להזהר בזה"ז בקיום המצוות התלויות בה לכן חלילה לבוא לא"י ולעבור על חוקי ד' ותורותיו ולקיים את המצוה ע"י עבירות, ומ"מ בזמננו דאפשר שפיר לשמור ולקיים שפיר חייבין לעלות גם לר"ח כהן, וה"ז דומה למ"ש שם בתחלת הדברים דלא נוהג בזה"ז משום סכנת דרכים שהפטור הוא מטעם אחר אבל לא מפני שבעיקר המצוה יש חילוק בין זה"ז לזה"ב, או כמ"ש התשב"ץ ועוד דפטורין בזה"ז מלעלות לא"י משום עניות שמעבירין על דעתו וע"ז קונו [גם הב"ח מיישב דברי הר"מ דהוי נמי משום פרנסה דרמיא רק אבעל ולכן הוא כופה אותה והיא אינה כופה אותו עיי"ש]. ואף גם בדעת הגר"א ז"ל נראה דשפיר סובר שדין ישוב א"י ודאי נוהג גם בזה"ז, אלא שלענין זה שיוכל האחר לכופ ולהכריח את השני לעלות לא"י סובר הירושלמי דהטעם הוא גם משום קיום המצוות התלויות בה אבל מטעם מצות ישוב א"י גרידא א"א לכופ ולהכריח, כמו שאין ב"ד כופין כל אדם לעלות לא"י משום חובת קיום מצות ישוב א"י".

3. איזה תלמיד טועה – מהרי"ט (ח"ב יו"ד סי' כ"ח), הו"ד בפת"ת (אה"ע סי' ע"ה סעי' ו').

4. חכמת שלמה (או"ח סי' רמ"ח על סעי' ד') – "ומה דכאן משמע בפשיטות דעלייה לארץ ישראל אף בזמן הזה הוי מצוה, עיין בבית שמואל אה"ע"ז סימן ע"ה [ס"ק כ] דמביא שם דיעות בזה, ודעת התוספות [כתובות קי, ב ד"ה הוא] דאין מצוה לעלות בזמן הזה לארץ ישראל, ע"ש, וי"ל הוא הדין בזה דלדידהו לא הוי מצוה ואסור לפרוש תוך שלשת ימים קודם שבת, ודוק הטיב".

ד. בזה"ז, בשהה עם אשתו י' שנים ולא ילדה בחו"ל, אם כופין אותו להוציא.

1. לא – הפלאה (כתובות דף קי: שו"ת גבעת פנחס סי' ב'), בית הלוי (פר' שמות ד"ה וירא, "דמבואר בהפלאה (כתובות קי ע"ב) בהא דקיי"ל דבשהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה דע"פ דינא דגמרא כופין אותו להוציא, וכתבו הפוסקים דבחוץ לארץ אין כופין דדלמא עון ישיבתו בחו"ל גרם לו שלא ילדה אשתו, וכתב בהפלאה אע"ג דאנן פסקינן כרבינו חיים כהן שהביאו התוס' בסוף כתובות (שם ד"ה הוא אומר) דבזה"ז אין מחוייב לעלות לארץ ישראל משום כובד הישיבה והדוחק שבא"י, וא"כ הא לא שייך

לומר דעון ישיבתו בחו"ל גרם לו, מ"מ שפיר כתבו הפוסקים דבחו"ל אין כופין דדלמא גם אם לא היה האונס ג"כ לא היה עולה ומש"ה מגיע לו עונש על שאינו עולה, אע"ג דהשתא הוא אנוס").
2. כן – נוב"ק (אה"ע סי' א'), האלף לך שלמה (אה"ע סי' ה').

ב. לצאת מאר"י.

א. **האם כהנים בזה"ז מותר לצאת מאר"י.**

1. עי' סי' שס"ט, לשיטות ומר"מ.

ב. לראות פני חבירו.

1. מ"ב (סי' תקל"א ס"ק י"ד) – "אבל מא"י לחו"ל אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבירו שהוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מא"י בשביל זה".
2. הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רמ"ח סעי' ד') – "בזמן הזה שאפשר להתקשר עם חבירו בטלפון וכדו', נראה דיש לצמצם את התר הנסיעה לחו"ל לראות פני חבירו, רק למקרים מיוחדים".

ג. להרוחה.

1. מיקל – מ"ב (סי' תקל"א ס"ק י"ד, לשונו מובא לעיל).
2. מר"מ – הגר"א נבנצל שליט"א (ביצחק יקרא סי' רמ"ח ס"ק ל"ד).

ד. קברי צדיקים.

1. אסור.

א) הגר"ח"ק שליט"א (דולה ומשקה עמ' ש"ס) – "שאלה: מי שפועל לחיזוק קדושת בית הכנסת, האם מותר לו לנסוע לחו"ל לקבר התו"ט, להתפלל לישועת הכלל והפרט, ובמיוחד לישועת המתחזקים בקדושת ביהכנ"ס. תשובה: אסור לנסוע לחו"ל רק ללמוד תורה ולישא אשה".

עי' הגר"ח"ק שליט"א (עלי ש"ח עמ' רע"א אות ז') – "שאלה: האם מותר לצאת מא"י לחו"ל לתפלל על קבר של צדיק. תשובה: אין ראוי".

2. מותר.

א) על פי התורה (פר' וארא פרק ד' אות קי"ד) – "להשתטח על קברי צדיקים שבחוץ לארץ - כתבו כמה פוסקים שמותר לצאת מארץ ישראל".

3. מר"מ – שד"ח (פאת השדה מערכת אר"י אות ב'), אג"מ (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' תקנ"ט אות א'), "כדאי להוציא ממון כדי להתפלל על קברי אבות".

ה. נשים.

1. בית הלוי (ח"ב סוף סי' נ'), הגר"ח"ק שליט"א (תשובת הגר"ח עמ' קצ"ט אות שנ"ז).

ו. מבקרים מח"ל לא"י.

1. מהריט"ץ (סי' פ"ה) – "אחר העיון וההשקפה אפי' לומר דמאי דכתבו התו' והרמב"ם ז"ל דצריך לחזור היינו דוקא במי שהיתה דירתו בא"י הוא ואבותיו הילכך אסור לצאת לח"ל אם לא לישא אשה ויחזור אח"כ אבל זה שבא מארץ מרחקים מח"ל לא"י ובודאי שכונת ביאתו פה הוא שחשב למצוא מנוח אשה ומדור וכיון דלא איתדר ליה הרי מתחלה כשבא לא"י נעשה כאלו בא על תנאי ולא נתקיים תנאו צא ולמד מהא דאמ' בקדושין ההוא דזבין נכסיה אדעתא למיסק לא"י ולא איתדר ליה וכו' ופי' רש"י לא אתדר ליה לפי שלא מצא מזונותיו או לא מצא מדור עכ"ל הרי דאחר ששתי אלה מעכבים המכר אעפ"י שלא התנה בפ"י מכ"ש כשהיה בדעתו לבא לא"י לישא אשה ולא מצא וגם לא מצא מזונותיו ואני המדבר בצדקה מיום בואו הנה בחמלת ה' עלי קרבותי אותו והיה מאוכלי שלחני ומשרתני ולא מצאתי בו מאומה רע אדרבה ראיתי חושק בתורה ולשמש ת"ח ולא מצא מנוח ועזר כנגדו לכך יצא לח"ל הילכך מותר לצאת ואפילו אם ישתקע שם כיון שבתחלה לא בא פה אלא אדעתא לישא אשה ולא מצאה".

2. חזו"א (שרגא המאיר ח"ב סוף סי' פ"א) – "הי' לי פלפול גדול עם הגאון הדור בעל החזון איש זצ"ל פא"פ בעת שהייתי בא"י בשנת תשי"א-תשי"ב, שדעתו ה' שבחור שבא ללמוד לא"י אסור לצאת לחו"ל, רק לבסוף נתן לי היתר".

הגר"ח"ק שליט"א (נזר החיים עמ' רי"ח).